

לאחר שהכהן מדבר עם העם היוצא למלחמה, באים השוטרים ומדברים עם הלוחמים, וכך מובא במשנה (מג.):

"וזברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו" וגו' - אחד הבונה בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות, אחד הבונה ואחד הלוקח, ואחד היורש ואחד שנתן לו מתנה. "ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו".

כלומר, השוטרים מחזירים מעורכי המלחמה אנשים, שבנו בית ולא חנכו אותו, שנטעו כרם ולא הספיקו לחלל ולהנות מפרותיה (וכן המארס אשה ולא נשאה).

הגמרא עוסקת בפרטי הדינים של החוזרים מהמלחמה, בעלי הבית והכרם החדשים (שם):

לא חנך, ולא חנכו - פרט לגזלן.. לא חילל, ולא חיללו - פרט למברך ולמרכיב. והא אן תנן: אחד הנוטע ואחד המברך ואחד המרכיב! אמר רבי זירא אמר רב חסדא, לא קשיא: כאן בהרכבת איסור, כאן בהרכבת היתר.

הגמרא לומדת שאדם שגזל בית לא נחשב חונך בית ואינו חוזר מערכי המלחמה (הגמרא מקשה בהמשך שהרי הוא נכלל בירא ורך הלבב מעבירות שבידו..). וכן אדם שנטע כרם והרכיב אותו בהרכבת כלאיים האסורה, אינו נכלל בחוזרים מהמלחמה (עיי' תוס' רא"ש שמבאר מדוע הגמרא שם לא שאלה על הירא מעבירות).

הסיבה שאינם חוזרים להנות מביתם וכרמם מפני שהדבר נעשה באיסור. והתורה אמרה רק מי שבנה את ביתו ונטע את כרמו בהיתר חוזר.

העיסוק בגמרא הוא בגדר חניכת הבית, ובגדר הנוטע כרם. בתלמוד הירושלמי מופיע גישה נוספת, וכך מובא שם (פ"ח ה"ד):

יכול הבונה בית בחוץ לארץ יהא חוזר? תלמוד לומר, ולא חנכו. את שמצוה לחנכו יצא זה שאינו מצוה לחנכו.

כלומר, רק הבונה בית שהוא מצוות יישוב ארץ ישראל חוזר מערכי המלחמה, וכך הדין בכרם (שם ה"ה):

יכול הנוטע כרם בחוץ לארץ יהא חוזר? תלמוד לומר, ולא חללו, את שמצוה לחללו יצא זה שאין מצוה לחללו.

לכאורה יש לעיין מדוע רק דבר של מצוה חוזר? ועוד מה ההבדל המהותי בעיסוק של הבבלי לירושלמי?

כמו שראינו הבבלי עוסק בפרטי הדינים ובגדרי הבית והכרם שחוזרים ממנו מהמלחמה. ע"כ הגזלן והמרכיב כלאיים לא רשאים לזכות בפרס של החזרה מהמלחמה. אך נראה שהירושלמי מבין שגם החוזרים מהמערכה של המלחמה הם שותפים במלחמה, אך מהצד השני. כלומר, החוזר לבית צריך שיהיה הבית בארץ הקודש, והחוזר משום נטיעת הכרם, חוזר מפני קדושתה של הכרם בארץ ישראל דווקא, וכך גם פסק הרמב"ם. 'ופרשו הפנ"מ וקה"ע שבנין בית בא"י יש בו משום מצות יישוב א"י משא"כ בחו"ל".

העלי תמר מבאר לנו את עומק הסוגיא, וההבדל בין ארץ ישראל לחוץ לארץ (שם):

ויש להסביר יותר שדעת הירושלמי היא שבוודאי אין לאדם זכות לחזור מעורכי המלחמה משום שנמצא ברשותו רכוש שעדיין לא חנכו כגון מי שרכש לו כלי כסף וזהב חדשים ועדיין לא חנכם, מפני שזהו ענין פרטי הנוגע רק לו לעצמו ומדוע יקנה לו פעולה זו זכויות מיוחדות. אולם מי שבונה בית בא"י אין זו רק פעולה פרטית הנוגעת רק לו אלא עושה בזה שירות לאומה כולה שהרי זה נחשב ככיבוש א"י כמ"ש במו"ק פ"ב ה"ד. אבל הבונה בית בחו"ל שאין זה אלא ענין פרטי אין כאן כל זכות להשתחרר משרות לאומי.

אלו המיישבים את הארץ שותפים בכל מערך הלחימה בצד הלאומי שבה. וכל משמעות הלחימה מקבל עומק, משום שהלוחמים אינם מגנים על אנשים אשר דואגים לרכושם הפרטי, אלא מגנים על המיישבים את ארץ הקודש!

בתלמוד הגלותי רחוקים מעניין המלחמה, כל הלימוד המלחמתי הוא רק בגדרים פרטיים. אך התלמוד הירושלמי מלמד אותנו את המבט הכללי והמערך המלחמתי הלאומי.

[במנחת חינוך (מצוה תקכו) חקר האם החזרה מהמלחמה היא פטור או חובה, ונשאר שם בספק. ואולי אפשר לחלק בין הבבלי לירושלמי, בבלי משום שזה עניין פרטי, יכול האדם לוותר על החזרה לבית. אך התלמוד הירושלמי מחייב את האדם ללכת ליישב את א"י זהו לא זכות אלא חובה!]